

Testament jako element procesu sukcesji pokoleniowej

LUIZA KWAŚNICKA

Prawo polskie przewiduje dwa rodzaje dziedziczenia: testamentowe i ustawowe. Do dziedziczenia testamentowego może dojść tylko w sytuacji sporządzenia przez spadkodawcę za życia testamentu. W drugim wypadku mamy do czynienia z sytuacją kiedy testament nie został sporządzony lub okazał się nieważny.

W czasach pandemii, zagadnienie dziedziczenia jest niezwykle istotne. Może skłonić do refleksji i stać się przyczynkiem do podjęcia określonych działań, które pomogą ochronić nabywany i wypracowywany przez lata majątek, zabezpieczyć sukcesorów, zgodnie z założeniami i wolą spadkodawcy, nestora.

Dziedziczenie ustawowe

W przypadku dziedziczenia ustawowego w pierwszej kolejności do spadku powołane są dzieci spadkodawcy oraz jego małżonek. Co do zasady dziedziczą oni w częściach równych,

przy czym część przypadająca małżonkowi nie może być mniejsza niż jedna czwarta całości spadku.

Jeżeli którekolwiek z dzieci spadkodawcy nie dożyło otwarcia spadku, w jego miejsce wchodzi jego dzieci (wnuki spadkodawcy), w częściach równych i odpowiednio dalej dalsi zstępni w przypadku, gdy którykolwiek z wnuków spadkodawcy nie dożył otwarcia spadku – tj. prawnuki spadkodawcy. Jeżeli spadkodawca w chwili śmierci nie miał małżonka lub małżonek nie chce, lub nie może być spadkobiercą, dziedziczą z ustawy jedynie dzieci spadkodawcy lub odpowiednio jak wyżej dalsi zstępni (wnuki, prawnuki).

W przypadku zaś braku zstępnych (dzieci, wnuków,

prawników), w przypadku dziedziczenia ustawowego nie będzie dziedziczyć jedynie małżonek spadkodawcy, a małżonek wraz z rodzicami spadkodawcy (dalej ewentualnie w razie, gdy którekolwiek z rodziców nie dożyło otwarcia spadku – wraz z rodzeństwem spadkodawcy).

Dziedziczenie testamentowe

W przypadku zaś gdy spadkodawca sporządzi za życia testament, może jako spadkobiercę po sobie wskazać jedynie małżonka bądź jedynie swoich zstępnych. Jeśli spadkodawca powoła w testamencie jako swojego spadkobiercę małżonka, rodzice spadkodawcy ani rodzeństwo nie będą dziedziczyć po spadkodawcy, inaczej więc niż ma to miejsce w przypadku dziedziczenia ustawowego.

W tym miejscu nie można nie wspomnieć, iż w sytuacji, gdy małżonków za życia obowiązywał ustrój wspólności ustawowej majątkowej małżeńskiej, w razie śmierci jednego z nich, przedmiotem dziedziczenia przez spadkobierców staje się udział, wynoszący co do zasady jedna druga części w majątku wspólnym małżonków, a pozostały udział w majątku wspólnym małżonków, co do zasady wynoszący jedna druga części, staje się wyłączną własnością pozostałego przy życiu małżonka (nie jest on przedmiotem dziedziczenia po zmarłym małżonku). Dzieje się tak, w związku z ustaniem z mocy prawa, z chwilą śmierci drugiego małżonka, ustroju wspólności ustawowej majątkowej małżeńskiej.

Ograniczony krąg spadkobierców

Jak to przedstawiono powyżej, w przypadku dziedziczenia ustawowego ograniczony jest więc krąg spadkobierców – do osób fizycznych i najbliższej rodziny spadkodawcy (a w braku małżonka spadkodawcy, jego krewnych i dzieci małżonka spadkodawcy powołanych do dziedziczenia z ustawy, spadek przypada gminie ostatniego miejsca zamieszkania spadkodawcy jako spadkobiercy ustawowemu, a jeżeli ostatniego miejsca zamieszkania spadkodawcy

w Polsce nie da się ustalić albo ostatnie miejsce zamieszkania spadkodawcy znajdowało się za granicą, spadek przypada Skarbowi Państwa jako spadkobiercy ustawowemu).

Powyższe oznacza, że gdy spadkodawca nie ma małżonka, krewnych, pasierbów, którzy dziedziczyliby po nim z ustawy, zgodnie z przepisami Kodeksu cywilnego, a nie sporządził testamentu, cały majątek po takim spadkodawcy nabędzie gmina lub odpowiednio – jak wyżej – Skarb Państwa.

Dziedziczenie przez gminę lub Skarb Państwa nastąpi także w sytuacji, gdy spadkodawca żył w konkubinacie, nie

ma krewnych, którzy dziedziczyliby po nim z ustawy i nie sporządził testamentu.

Konkubent nie nabędzie w takiej sytuacji spadku po

zmarłym konkubencie. Podobnie,

gdy wolą spadkodawcy będzie przekazanie po jego

śmierci jego majątku lub części

tego majątku na rzecz

organizacji społecznej, samorządowej, pomocowej, instytucji charytatywnej,

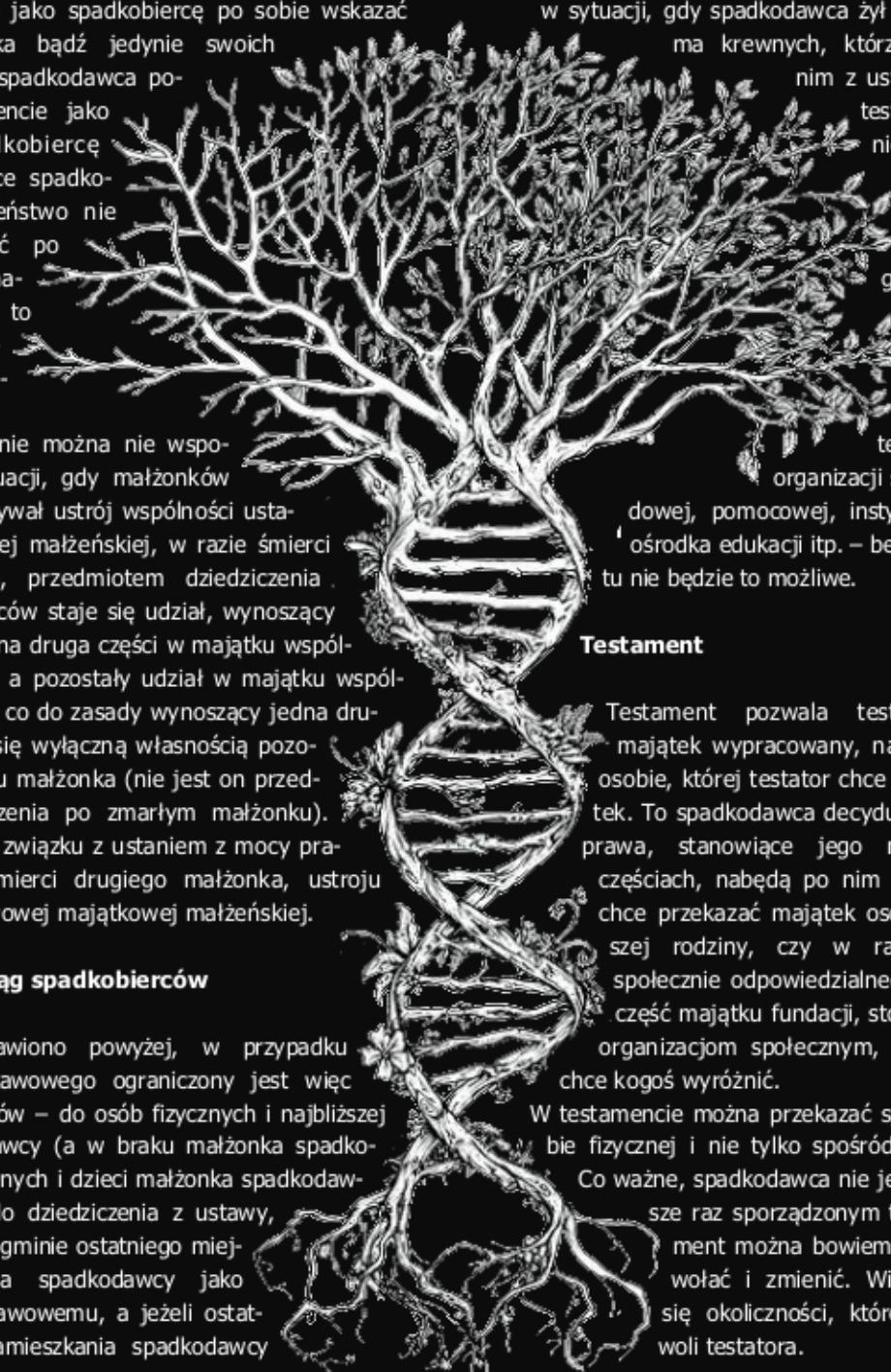
ośrodka edukacji itp. – bez spisania testamentu nie będzie to możliwe.

Testament

Testament pozwala testatorowi przekazać majątek wypracowany, nabyty przez lata, tej osobie, której testator chce przekazać ten majątek. To spadkodawca decyduje jakie przedmioty, prawa, stanowiące jego majątek, w jakich częściach, nabędą po nim np. jego dzieci, czy chce przekazać majątek osobom spoza najbliższej rodziny, czy w ramach prowadzenia społecznie odpowiedzialnego biznesu przekazać część majątku fundacji, stowarzyszeniu, innym organizacjom społecznym, charytatywnym, czy chce kogoś wyróżnić.

W testamencie można przekazać spadek nie tylko osobie fizycznej i nie tylko spośród najbliższej rodziny.

Co ważne, spadkodawca nie jest związany na zawsze raz sporządzonym testamentem. Testament można bowiem w każdej chwili odwołać i zmienić. Wielokrotnie zmieniają się okoliczności, które powodują zmianę woli testatora.

W testamencie spadkodawca może również postanowić, iż w sytuacji, gdy osoba powołana jako spadkobierca ustawowy lub testamentowy nie będzie chciała (odrzuci spadek) lub nie będzie mogła być spadkobiercą (nie dożyje otwarcia spadku), dziedziczy po nim inna wskazana przez niego osoba jako spadkobierca testamentowy (tzw. podstawienie).

Na podstawie dziedziczenia ustawowego spadkobierca ustawowy nabywa ogół praw i obowiązków zmarłego, a w przypadku gdy jest kilku spadkobierców, nabywają oni spadek w odpowiedniej ułamkowej części. Może to spowodować konflikt pomiędzy spadkobiercami ustawowymi co do przedmiotów, które chciałby nabyć każdy z nich i uniemożliwić, z powodu, chociażby wielości uprawnionych do jednego przedmiotu, rozdysponowanie tym przedmiotem, trudności w porozumieniu się co do sposobu, warunków jego zbycia czy innej formy zadysponowania.

Testament a sukcesja pokoleniowa

W przypadku przedsiębiorstw rodzinnych, których w Polsce jest obecnie coraz więcej, gdy przedmiotem dziedziczenia będą udziały/akcje w firmie – może uniemożliwić, a co najmniej znacznie utrudnić, dalsze prawidłowe gospodarowanie firmą, już bez udziału nestora, a z jego dziedzicami ustawowymi, w tym zarządzanie przedsiębiorstwem, wykonywanie uprawnień wynikających z udziałów/akcji.

Sporządzając zaś testament, spadkodawca może poprzez zastosowanie instytucji zapisu windykacyjnego, postanowić, iż niektóre spośród przysługujących mu praw, np. udziały/akcje w spółce, której spadkodawca był dotychczas współnikiem, nabędzie wskazana przez niego w testamencie osoba. Nie dojdzie więc w takiej sytuacji do rozproszenia praw do tych udziałów/akcji pomiędzy spadkobierców ustawowych, nabywca będzie mógł samodzielnie wykonywać prawa udziałowe wynikające z tych udziałów, bez konieczności dokonywania uprzedniego działu spadku w zakresie tych udziałów i bez wskazywania wspólnego przedstawiciela do wykonywania praw udziałowych.

Co ważne, zapisobierca windykacyjny nabywa przedmiot zapisu windykacyjnego już z chwilą otwarcia spadku, a więc z chwilą śmierci spadkodawcy. Nie jest wymagane, inaczej niż przy zapisie zwykłym, dokonywanie dodatkowych czynności pomiędzy spadkobiercą a zapisobiercą windykacyjnym

mających na celu przeniesienie przedmiotu zapisu windykacyjnego na zapisobiercę windykacyjnego.

Należy pamiętać, iż rozrządzenia testamentowego w postaci przywołanego powyżej zapisu windykacyjnego można dokonać jedynie w testamencie sporządzonym w formie aktu notarialnego, a przedmiotem tego zapisu mogą być tylko rzeczy i prawa wprost wskazane w Kodeksie cywilnym, tj. np. nieruchomości, udziały/akcje/ogół praw i obowiązków w spółce prawa handlowego, przedsiębiorstwie.

Pełnienie określonych świadczeń

Poza powołaniem spadkobiercy ustanowieniem zapisu windykacyjnego, testament może zawierać zapis zwykły, którym spadkodawca zobowiązuje oznaczonego spadkobiercę ustawowego lub testamentowego do spełnienia określonego świadczenia majątkowego na rzecz oznaczonej osoby.

Przepisy Kodeksu cywilnego nie zawierają ograniczeń w przedmiocie takiego zapisu, poza tym, iż musi to być świadczenie majątkowe. Nadto takie rozrządzenie testamentowe może zawierać testament sporządzony nawet w formie pisemnej (testament holograficzny), przy czym nie wywołuje ono skutku prawnego z chwilą otwarcia spadku, jak ma to miejsce w przypadku zapisu windykacyjnego, a dopiero w następstwie realizacji roszczenia, które ma zapisobierca zwykły wobec spadkobiercy o przeniesienie na niego przedmiotu takiego zapisu. Testament może zawierać także inne rozrządzenia, takie jak np. polecenie, ustanowienie wykonawcy testamentu.

Podsumowując, bezsprzecznie należy stwierdzić, iż testament, przy prawidłowym jego skonstruowaniu, może okazać się niezwykle istotnym i pomocnym rozrządzeniem w procesie sukcesji pokoleniowej, zabezpieczeniu majątku nestora, spadkodawcy zgodnie z jego wolą. Niekiedy może także pomóc tym którzy tej pomocy najbardziej potrzebują, poprzez przekazanie części majątku na rzecz podmiotów, organizacji świadczących taką pomoc innym. Przy wykorzystaniu zaś wraz z testamentem innych narzędzi i instytucji prawnych, można zapobiec potencjalnemu w przyszłości konfliktowi w rodzinie i przeprowadzić sukcesję zgodnie z założeniami nestora. ■